

Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.164
Львівського національного університету імені Івана
Франка, доктору юридичних наук, професору
Пилипенку Пилипу Даниловичу

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, доцента

Гарагонича Олександра Васильовича

на дисертацію Гринишин Христини Михайлівни

на тему: «Значні правочини господарських товариств»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії права

в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження зумовлена процесами реформування вітчизняного корпоративного сектора економіки, перегляду підходів правового регулювання діяльності господарських товариств, активним формуванням Верховним Судом нової практики вирішення корпоративних спорів.

Реалізація норм нового Закону України «Про акціонерні товариства», Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», інших актів законодавства про господарські товариства виявила недоліки правового регулювання відносин, які пов'язані з питаннями значних правочинів господарських товариств. Значна кількість змін, що вносилися останнім часом до корпоративного законодавства про значні правочини, зумовлені намаганням максимально наблизити його до вимог ЄС та кращих міжнародних принципів та стандартів, що забезпечують ефективне функціонування в економіці господарських товариств. Але необхідність його подальшої модернізації потребує глибокого теоретичного осмислення питань значних правочинів господарських товариств на рівні дисертаційного дослідження.

У сучасних правових наукових дослідженнях значні правочини господарських товариств так і не отримали комплексної розробки. Переважна більшість наукових досліджень у цій сфері була проведена ще до набрання чинності Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та Законом України «Про акціонерні товариства». Тому сьогодні існує потреба в системному науковому аналізі доктрини та практики правозастосування з питань визначення сутності, умов дійсності та порядку вчинення значних правочинів, правових наслідків порушення такого порядку, відповідальності посадових осіб за шкоду, заподіяну господарському товариству вчиненням значного правочину з порушенням законодавчих вимог, охорони прав та інтересів кредиторів у разі порушення вчинення значних правочинів господарських товариств. Відтак є всі підстави стверджувати про актуальність теми дисертаційного дослідження.

Наукова новизна теоретичних положень, висновків і рекомендацій дисертації.

Серед найбільш значущих результатів новизни дослідження можна відзначити пропозицію, спрямовану на вирішення дилеми подальшого схвалення значного правочину іншим органом, ніж той, до компетенції якого було віднесено відповідне питання на момент вчинення правочину. Така дилема, наприклад, виникає у випадку коли акціонерним товариством з дворівневою структурою управління було вчинено значний правочин з порушенням порядку прийняття рішення про це наглядовою радою товариства, а згодом було прийнято рішення про зміну структури управління з дворівневої на одnorівнену. Як дієвий варіант виходу з такої проблемної ситуації авторкою пропонується передбачити на законодавчому рівні, що у разі зміни структури корпоративного управління з дворівневої на одnorівнену подальше схвалення значного правочину товариством, вчиненого з порушенням порядку прийняття рішення про його вчинення, здійснюється загальними зборами. Кількість голосів, необхідних для прийняття рішення про схвалення такого правочину,

визначається відповідно до ч. 3 ст. 106 Закону України «Про акціонерні товариства» з огляду на ринкову вартість його предмета (с. 117-118).

На виключно позитивну оцінку заслуговує спрямована на вдосконалення договірної практики рекомендація авторки про доцільність зазначення у конкретному договорі (що є значним правочином для товариства) положень наступного змісту: «Згідно із положеннями законодавства та положеннями статуту товариства, цей правочин (договір) не вважається значним правочином для товариства, тому не потребує згоди на його укладення загальними зборами учасників чи іншим уповноваженим органом». У разі, якщо правочин підпадає під ознаки значного, варто зазначити: «Цей правочин (договір) є значним правочином для товариства згідно із даними останньої (річної) фінансової звітності. Рішення про надання згоди на вчинення цього правочину прийняте (вказати орган, який прийняв рішення, його номер і дату), копія якого додається до цього правочину та є його невід'ємною частиною. Сторони договору повідомлені про те, що у виконавчого органу товариства відсутні обмеження щодо вчинення цього правочину» (с. 204-205). Врахування такої рекомендації дисертантки дозволить уникати обставин, за яких сторона правочину (договору) буде посилається на той факт, що вона не мала змоги ознайомитись із положеннями статуту щодо повноважень виконавчого органу, критеріїв віднесення правочину до категорії значних правочинів та порядку і уповноваженого органу на надання згоди його вчинення.

До таких, які характеризуються науковою новизною, слід віднести й положення і результати дисертації про:

- удосконалення підходів до визначення значних правочинів повних та командитних товариств з обґрунтуванням доцільності урегулювати відносини щодо таких правочинів у засновницькому договорі цих товариств: критерії віднесення правочинів до категорії значних, особливості надання згоди на їх вчинення, правові наслідки недотримання процедури погодження (с. 53-54, 82);

- застосування до новостворених товариств встановленого порядку вчинення значних правочинів після спливу 6 місяців з моменту їх державної реєстрації, якщо менший строк не встановлено статутом товариства (с. 157);

- визнання несхвалення укладеного і частково (чи повністю) виконаного значного правочину, який вчинений із порушенням встановленого законом чи статутом порядку надання згоди на його вчинення, без жодних мотивів, які вказують на невідповідність такого правочину інтересам товариства, зловживанням своїм правом, яке спрямоване на завдання шкоди контрагенту (с. 187).

Дисертантка доходить також низки інших висновків, які характеризуються науковою новизною. Загалом розроблені дисертанткою наукові положення, що містять наукову новизну, є важливими як для правової науки, так і для їх практичного застосування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дослідженні теоретичні висновки та пропозиції заповнюють прогалину у правовій науці щодо значних правочинів господарських товариств і можуть бути використані для вдосконалення корпоративного законодавства. Положення дисертації можуть застосовуватись у навчальному процесі, зокрема використовуватись при викладанні навчальних дисциплін «Корпоративне право», «Акціонерне право», «Цивільне право», «Господарське право». Дискусійні дисертаційні положення та висновки можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень. Наведені в дисертаційній роботі узагальнення і рекомендації можуть бути корисними у практичній діяльності суб'єктів корпоративних відносин.

Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, їх достовірності та новизни.

Аналіз положень, пропозицій та висновків запропонованої на розгляд дисертації Х. М. Гринишин «Значні правочини господарських товариств» дозволяє визнати їх достатню обґрунтованість та достовірний характер,

наявність як у самому предметі та завданнях роботи, так і в отриманих результатах належного рівня наукової новизни.

У роботі авторкою поставлено мету комплексно дослідити значні правочини господарських товариств. Відповідно до мети роботи поставлено завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження. Структура роботи, яка складається із вступу, чотирьох розділів, що поєднують вісім підрозділів, висновків, цілком дозволила вирішити усі завдання, поставлені перед собою дисертанткою.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, побудовані на чіткій аргументації, містять детальні обґрунтування, базуються на досвіді, накопиченому в Україні та зарубіжних країнах, ґрунтовному аналізу фундаментальних досліджень вітчизняних та іноземних вчених, судовій практиці та правовій роботі господарських товариств.

Робота містить як теоретичні положення, так і практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання значних правочинів господарських товариств, аналіз найважливіших правових проблем у цій царині та підкріплені змістовними висновками щодо напрямів їх науково-обґрунтованого вирішення. В дисертації також сформульовані пропозиції щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, у т. ч. всеукраїнських та міжнародних.

Повнота викладу наукових положень та основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Наукові положення та основні результати дисертації підтверджуються і повною мірою відображаються у наукових публікаціях дисертантки, характеризуються активною апробацією результатів дослідження у тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Зокрема, за темою дисертації відповідно до її змісту основні положення викладені в 12 наукових працях,

зокрема у 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, та у 8 тезах доповідей і повідомлень на конференціях.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

У ході вивчення дисертаційного дослідження та наукових публікацій фактів порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Відзначаючи в цілому досить високий науковий рівень дослідження, слід звернути увагу на окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачкою під час прилюдного захисту.

1. На с. 80 дисертантка визначає значний правочин як правочин господарського товариства, для вчинення якого необхідним є надання згоди на це уповноваженим органом управління товариством у встановленому законом порядку та який відповідає спеціальним критеріям, визначеним у законах України та/або локальних актах товариства. При цьому на с. 36 авторкою зазначено, що таке визначення запропоноване в правовій науці вперше, тобто належить до результатів наукового дослідження першого рівня новизни.

Наведене на с. 80 дисертації визначення значного правочину господарського товариства безперечно містить елементи наукової новизни. Проте віднесення авторкою наданого визначення до результатів першого рівня новизни потребує додаткової аргументації адже інші науковці, досліджуючи сутність значних правочинів, неодноразово вже наводили власні визначення цієї правової категорії. Наприклад, свої авторські визначення значного правочину надавали К. А. Карчевський (Поняття значного правочину (доктринальний аспект). *Форум права*. 2009. № 3. С. 315), О. А. Беяневич (Про предмет значного правочину. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 60), Т. Б. Штим (Акціонерні угоди, правочини із заінтересованістю та значні правочини в акціонерних товариствах: дис... канд. юрид. наук. К., 2014. С. 142 - 164) та ін.

З огляду на це вбачається доцільним перенесення зазначеного положення наукової новизни з першого рівня (*Вперше*) на другий (*Удосконалено*) або третій (*Дістало подальшого розвитку*)

2. На с. 99 дисертанткою пропонується, дотримуватися процедури прийняття рішення про вчинення значних правочинів у всіх акціонерних товариствах (за винятком випадків, встановлених у п. 1-4 ч. 8 ст. 106 Закону України «Про акціонерні товариства»), незалежно від кількості акціонерів такого товариства. Тобто така процедура має застосовуватися в обов'язковому порядку і в акціонерних товариствах, 100 відсотків акцій яких належать одній особі (крім випадків, передбачених статутом).

У свою чергу на с. 125 зазначається, що в акціонерних товариствах, 100 відсотків акцій якого належать одній особі, дотримання процедури надання згоди на вчинення значних правочинів, за загальним правилом, є недоцільним.

З урахуванням таких розбіжностей потребує додаткового пояснення дисертанткою питання щодо обов'язковості чи необов'язковості дотримання в акціонерних товариствах, 100 відсотків акцій якого належать одній особі, процедури прийняття рішення про вчинення значних правочинів

3. Ураховуючи специфіку корпоративного управління у повних та командитних товариствах, відсутність прямого законодавчого регулювання значних правочинів цих товариств, дисертанткою пропонується урегулювати відносини щодо значних правочинів на локальному рівні – у засновницькому договорі, що є, як вона зазначає, єдиним установчим документом для повного та командитного товариства (с. 53, 54, 82).

Пропонуючи врегулювати відносини щодо значних правочинів в командитних товариствах на рівні установчого документа, в роботі в якості такого розглядається тільки засновницький договір. Натомість відповідно до ч. 3 ст. 134 Цивільного кодексу України, якщо командитне товариство створюється одним повним учасником, то установчим документом є одноособова заява (меморандум).

У процесі захисту хотілось би почути аргументацію авторки щодо доцільності включення положень про значні правочини в командитному товаристві також і до одноособової заяви (меморандуму).

4. За результатами дослідження авторкою пропонується внесення змін і доповнень до низки нормативно-правових актів (с. 83, 95, 107, 109, 118, 122, 157). Практичне значення результатів дисертації могло б зрости, якби дисертантка звела ці пропозиції у відповідний проект закону, наприклад з назвою «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань значних правочинів господарських товариств» і оформила його як додаток до дисертації. Також це б дозволило винести з окремих положень наукової новизни одержаних результатів, які зазначені у відповідній частині вступу, посилання на номери пунктів, частин, статей законів, до яких пропонується внесення змін і доповнень, і акцентувати увагу виключно на теоретичних здобутках авторки.

Викладені зауваження у більшості своїй мають дискусійний характер, спрямовані на подальше дослідження поставленої проблеми і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Х. М. Гринишин.

Загальний висновок по дисертації.

Дисертаційна робота Гринишин Христини Михайлівни є самостійною завершеною науковою працею. Дослідження проведене на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, усі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. Дисертація пройшла належну апробацію.

За своїм змістом і спрямованістю дисертаційне дослідження Х. М. Гринишин відповідає обраній нею спеціальності 081 «Право».

Викладене вище дозволяє дійти висновку, що за своїм змістом і науковою новизною дисертація Гринишин Христини Михайлівни на тему: «Значні правочини господарських товариств» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її авторка, Гринишин Христина Михайлівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доцент кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, доцент

Олександр ГАРАГОНИЧ